

Euskal hizkuntza eta euskal gizartea

0. SOZIOLINGUISTIKAZKO SARRERA

Soziolinguistika, Rafael L. Ninyoles-ek dioenez, ikerketa-alorrik jaioberrienetakoa baldin badugu, euskal soziolinguistika oraindik jaiotzeko dagoela esan beharko genuke. Etorri, berandu samar baldin badatoz ere, aurkitzen dira, esate baterako, euskararen filologoak. Soziologorik, aldiz, apenas dagoen, Joan Mari Torrealdei eta Luis C. Nuñez bezalako frankotiradore bakartiren bat edo beste kenduta, eta batez ere Siadeco taldea kenduta.

Soziologiaren ikuspegitik begiratuta gutxi heldu dio euskarari. Orain arte izan diren saioak ez dira zuzen zuzen soziolinguistikakoak izan. Euskararen geografi hedadura, zabalkundea, mapa linguistikoak, taula estatistikoak eta gisakoak egin dituzte, adibidez, Bourciez-Allières, A. M. Etxaide, Irizar, Irigarai, S. Carrion, eta beste batzuk. Soziolinguistikaren alorrean, bestalde, teoriarik eta gogoetarik egina dute Krutwig batek, Txillardegiren batek, S. Carrion-ek, M. J. Azurmendik, **Euskararen Liburu Zuria** liburuko partaideek.

Gaur arte argitara eman diren azterketetan aintzakotzat hartze-koena Siadeco da zalantzarik gabe, hainbat eta hainbat lanetan, batzuk partzialak eta orokorrak bestek.

Hala eta guztiz ere, gure ustetan, euskal soziolinguistika lehen urrats apaletan dago oraindik. Eta jakina, hori eragozpen handi bat gertatzen zaigu aurreko lanen iragazpen edo arazketako lan osagari bat egin nahi dugunerako.

Gisa horretako egoera pattalean, beraz, ez zaigu geratzen teoriaren zirriborro bati (edo hobeto esateko, jeneralizazio-lan bati) ekiteaz aparteko beste estudio-planteamendurik, aurreko lanekin kontrastatzeko eta erkatzeko inolako posibilitaterik gabe, alegia.

Ez zaigu, bada, soziolinguistikako estudioek eskain diezazkiguketene beste kontrastebiderik gertatzen, eta horiek euskaraz kanpoko beste hizkuntzak dituzte, hain zuzen ere, beren aztergai¹.

Gure asmoa ez da hemen, inolaz ere, euskara euskaldunen hizkuntza bezalako mitifikazio sozial bat egitea, eta are gutxiago jadanik galdua den hizkuntza batenganako kultu nostalgikoa sustatzea. Aitzitik, euskara komunitate linguistiko sozialki autosufiziente bat eraikitzeko behar hainbateko pertsona-multzo batek mintzatzen, irakurtzen eta idazten duen hizkuntza bat (eta ez dialekto bat) deneko begien bistako ebidentzian oinarrituz (eta hori, Euskal Herriaren elementu ezaugarri bezala duen balio sinbolikoa aipatu gabe), euskara bere transzendentzia eta esanahia oraindik zehazki deskribatzeko eta are aztertu eta sistematikoki estudiatzeko daukan lehen mailako erakunde sozial bat dela ulertzen dugu.

Euskara, tradizio soziologikorik klasikoenean, lehentasunezko estudiogai diren erlazio sozialekiko errealitate sozial bat dugu.

Ez da hau hitz honen hedadura soziala desarroilatzeko lekua, frantses soziologoak egin zuen bezala. Alabaina, komeni litzateke gogoratzea ze, Durkheim-en terminologia eta kontzeptualizazioa hartzean, haien ondorioen hedadura osoan hartzen dugula. Horrela, esate baterako, kontzepzio honetan eman daitezke «burruka» eta «adiskidetasuna» bi hizkuntzen artean, eta ez bakarrik bakoitzaren hiztun indibidualen artean. Era berean, gizabanako konkretuek gertakari sozialengatik pairatzen duten presioaren eta konstriktzioaren eragina izan daiteke berorien portaera pertsonala aldarazterainoko modukoa².

Beste era batera esanda, euskara gertakari sozial eta botere sozial bezala da, hain zuzen ere, gure lanaren zuzeneko objektua. Oraindik beste hitzetan esateko, hemen aztertzen dena ez da euskararen sistema linguistikoa, eta ezta bere egitura linguistikoaren eta linguistikaz kanpoko beste edozein faktoreren arteko erlazioa ere.

Planteamendu horren arabera, azterketa honen eskema ondoko estudio-arlo hauetara mugatuko litzateke:

- Euskara, *Gertakari Soziala*.
- Euskararen *Funtzio Sozialak*.
- Euskararen *Egoeraren Definizioa*.
- Euskararen *Prozesu Soziala*.

Azkenik, euskara azter daiteke erreferentzi eremu desberdinekin ere (geografiakoa, administraziokoa, historiakoa, etab.). Lan honetan, eta zehaztu beharrik ere ez dauden arrazoiengatik (nahiz eta beren horretan euskarak Gertaera Sozial bezala duen benetako izaera ulertzeko lagungarri diren), eremu geografikoa Euskal Herriko Komunitate Autonomoarena mugatuko da. Eremu konkretu honetara murriztea, bestalde, ez da gure hautapen libre bat izan, eta are gutxiago esan nahi du euskara gure partetik Nafarroako edo Ipar Euskal Herriko eremu geografikoan *Gertaera Sozial bezala bere ondorio guztiekin* aztertzea axola ez zaigunik edo uko egiten diogunik.

1. EUSKARA, GERTAKARI SOZIALA

Egia esan, ez da batere preziso euskarak oraindik bizirik irauteak suposatzen duen meritu historikoa edo bere izaera extraindo-europarraren originaltasuna gogoratzen hastea, euskara gertakari sozial bezala errekonozitu behar izateko³. Aski dugu gizarte-komunikazioko mintzabide bezala duen *hedadura*, idatzizko komunikabideetan duen *presentzia*, gauza publikoaren administrazioko instantzia ofizialetan egin duen oraindik oraintsuko sarrera konstatatzearekin, haren izatea eta garrantzi soziala onartu behar izateko⁴.

Hain zuzen ere azken puntu honetan, bere esanahi sozialarenean alegia, behar ditu euskarak, gertakari sozial bezala, zentzu arruntetik edo zurrumurru soiletik haruntzago doazen xehetasun zientifikoak ⁵.

Argi dago euskara ez dela Euskadin bertan ere *gehiengo-zabal-kundea* edo *zabalkunde maioritaria* duen hizkuntza bat eta, oraindik nabarmenago dena, haren presentzia sozialak funtsezko desberdintasun bat aurkezten du Euskal Komunitateari dagokion eremu sozialean.

Eta funtsezko desberdintasun horrek, bai Komunitate Historikoari eta bai Komunitate Politiko-Administratiboari eragiten die Euskarazko Komunitate Linguistikoarekiko beren harreman sozialean. Euskararen eremu geografiko-demografikoa ez dator bat aintzinako euskaldunen esparru historikoarekin eta ez zaio egokitzen ezta egungo euskaldunen Komunitate Autonomoari ere. Biak berdindu nahi izatea, etsipenaren eta utopiaren artean balantza egiten duen proiektu bihurtzen da ⁶.

Desleketua eta bere eremu historiko-sozialean bertan ere guttiengo batena bezala agertzen zaigun euskara hau, eztabaidagai bilakatzen hasi zaigu bere esanahi kolektiboa aztertu nahi den une honetan: zer da euskara, «legamia» minoritario bat ala «hondakin» nimiño bat?

Euskara Euskal Herriaren betebeharrak eta erantzukizunak bat bezala lekuskeen maila deontologikotik at (hitz horietako bakoitzak suposatzen duen xehetasun-falta guztiarekin) eta konstatazio soziologikoaren maila soiletik, ez dago batere argi euskararen garrantzi soziologikoa, nahiz eta nola haren berehalako suntsipenaren iragarleek hala «parousia» euskaldun utopiko baten gerrilerook egingako pronuntziamentuak ugari baino ugariagoak izan ⁷.

Minoritaria den arren, eta aipatu ditugun desberdintasun instituzionalekiko ildo horretan, euskara izaera honekin kontrastatzen duen gertaera sozial bat da. Alde batetik, euskaldunen jatorrizko hizkuntza propioa da euskara. Ez dago, izan ere, aintzinako iraganaren gauean babestu beharrik edo tubalismo mitifikatzaileetara jo beharrik, inongo erreparorik gabe defenditzeko, euskara gaur egun inguratzen gaituzten erromantzeak eta hauen gurasoak azaldu baino lehen ere bertako biztanleen hizkuntza zela. Zentzu

honetan, euskaldunen hizkuntzarik historikoena eta jatorrizkoena da, inongo zalantzarik gabe ⁸.

Euskarak, beste alde, orain arte erakunde ofizialen aldetik koka bizi izan bada ere, ez bait zegoen estatu konstituzional modernoan «Carta Magna»n ofizial eta explizituki sartua, lortu berria du bere konstituzionaltasun-baldintza: izan ere, explizituki errekonozitua izan bait da «lengua oficial de la Comunidad Autónoma Vasca» bezala, Espainiako Konstituzioan eta Komunitateari dagokion Autonomi Estatutuan ⁹.

Euskararen konstituzionaltasunak eta historikotasunak biziki kontrastatzen dute izaera minoritarioak ematen dion hedadura sozial eskasarekin. Eta guzti horri, egoera zatikatua gaineratu beharko litzaioke, horrelaxe tipifikatua agertzen bait zaigu euskal komunitate linguistikoa eta, oraindik espezifikago, euskalduna.

Komunitate Autonomoaren eremuan bertan, areago oraindik unitate geografiko txikiagoetan (hala nola pribintzia, bailara, hiri eta auzotegi mailatan), ematen dira elkarrekiko iragazkaitzak diren kolektibo linguistikoak. Horrela, euskara zipitzik ere ezagutzen ez duten gaztelaniadunak agertzen zaizkigu mutur batean eta gaztelania zeharo ezezaguna zaienak beste muturrean. Hala ere, batzuen eta besteen (erdaldunen eta euskaldunen) pisu demografiko oso desberdinak ez dio euskarari bere garrantzi soziala txikiagotzen.

Eta horiekin batera, baina dinamika sozial desberdinei obedituz, aurkitzen dira *gaztelaniara emigratuak*, garai batetan euskara ezagutu eta erabili baina gero ahaztu zutenak, eta *euskarara emigratuak*, hizkuntza hau ikasi eta beren eguneroko bizitzan erabiltzen dutenak.

Lau kolektibo handik, oso banaketa desberdinarekin, elkar gurtzatzen dute elkarrizketa zein gatazka linguistiko honetan (euskaldun zaharrak, erdaldunak, euskaldunberriak eta euskaldun ohiak), berriro ere *egoera* elebiduneko komunitate desberdinak sortuz.

Lau kolektibo hauetako bakoitzetik, edo, nahiago bada, horietako bakoitzaren barneko izatearen banaketatik, has daiteke berori mugatzen, behaztopatzen edo sustatzen duen dinamika soziala ikertzen. Zein da, adibidez, *klase sozialaren eta komunitate linguistikoaren* arteko erlazioa?, *zenbaterainoko eragina du muga*

geografikoak?, kultur hierarkizazioaren fenomeno bat ote?, zenbateraino datoz bat fideltasun etnikoa eta fideltasun linguistikoa?

Areago oraindik, isola ote liteke faktore hauetakoren bat ala elkar-nahasi egiten dira, bakoitza bere esleipen linguistikoaren eraginean elkar birrelikatuz? Ba ote dago halako erlazio esanguratsurik lau komunitate linguistiko hauetakoren batekoa izatearen eta aipatu ditugun lau faktore (gizarte-klasea, kultur hierarkia, geografi eremua eta etniako pertenezia) haietako guztiekin, bakarren batekin edo ezeinekin ez?

Faktore hauek Komunitate Autonomoaren barruan duten eragin sozialaren dentsitate diferentzialak, oraindik konplexuagotu eta zatikatuago egiten du aipatu lau komunitate linguistikoen banaketa.

Aski litzateke euskarak bizi duen *guttiengo linguistiko zatikatuaren egoera* hau aldi bereko hiru komunikazio-instantzian aztertzea, euskara gertakari sozial bezala ezagutzeko bidean nabarmenki aurreratzeko. Asko dira euskararen izaera sozialaren indikatzaile bezala azter daitezkeen instantzia instituzionalak, baina zer da, esate baterako, euskara: jauregiko, agorako, akademia, azoka, aisia edo etxe-barneko gertaera sozial bat? Horietako guztiei al dagokie, debekatua dago batzutan, nagusi agertzen da bestetan, erasoz inguratua sentitzen delako babestu egiten da bakarren batzutan? Zein dira instantziak eta zein neurritan? Harreman primarioetako fenomeno sozial bat da, sekundarioetakoa, ala bietakoa era berdinean? ¹⁰

Azken batean, eta azterketa sinplifikatuz, fenomeno soilik indibiduala da, ala familiartekoea edo kalekoa, hau da, ingurune sozialekoa? Euskara, oraindik oraintsu arte bezala, galtzorian behera zihono gertaera sozial bat izanik, ez al doa orain ere bide beretik? Hizkuntza bat gizarte-talde batetan estrukturatutzat emateko hiru maila hauek hartu behar baditu, batek galde dezake ea euskarak zenbateraino eta zer-nolako hedadurarekin lortzen duen niaren, etxearen eta agoraren integrazio hirudimentsiozko hori.

Euskararen presentzia (edo ausentzia) hirukoitz honen azterketa bateratuak erants diezaioke ikuspegi berri bat hizkuntza hori Euskal Komunitate Autonomoko gertakari sozial bezala kontsideratzeko hipotesiari. Ondoan ematen den eskemak, euskara gaur

egun aurki daitekeeneko zortzi egoera sozial posible desberdinak eskaintzen ditu:

	Ingurunea	Famili eremua	Portaera indibiduala	
A	+	+	+	ESTRUKTURAZIOA
B	+	—	+	FAMILI DESESTRUKTURAZIOA
C	—	+	+	INGURUNE-DESESTRUKTURAZIOA
D	—	—	+	HEDAKUNTZA
E	+	+	—	ATZERAPEN INDIBIDUALA
F	+	—	—	ATZERAPEN FAMILIARRA
G	—	+	—	INGURUNE-ATZERAPENA
H	—	—	—	AUSENTZIA

Euskara aurki daiteke presentzia sozialik handieneko egoeratik (A) hasi eta erabateko ausentziarainokoa (H), bitarteko famili eremukoetatik (G) edo soilik jabari hertsiki indibidualetatik (D) iraganez.

Zehatz daiteke oraindik gehiago ere euskararen tipologia gertakari sozial bezala, ama-hizkuntza elementua erantsiz. Badira euskaldunak beren ama-hizkuntza gaztelania izan dutenak, nahiz eta etxe-giro eta ingurune euskaldun batetan jaio eta bizi izan ¹¹.

Gisa horretan ateratzen den tipologia, egoera soziolinguistikoan 12 tipo hartzeraino aberasten da:

Tipoak	Ingurunea	Gurasoek badakite mintzatzen	A.H.T.*	Subjektuak badaki mintzatzen
1.	EUSKALDUNA	BAI	EUSKARAZKOA	BAI
2.	»	»	»	EZ
3.	»	»	ERDARAZKOA	BAI
4.	»	»	»	EZ
5.	»	EZ	»	BAI
6.	»	»	»	EZ
7.	ERDALDUNA	BAI	EUSKARAZKOA	BAI
8.	»	»	»	EZ
9.	»	»	ERDARAZKOA	BAI
10.	»	»	»	EZ
11.	»	EZ	»	BAI
12.	»	»	»	EZ

*A.H.T.: Ama-hizkuntzaren araberrako Taldeak

Sailkapen berri honekin oraindik garrantzi eta esanahi handi-
goak hartzen ditu euskarak gertakari sozial bezala. Zeren ez bait
litzateke aski izango euskararen Komunitate Autonomoko presen-
tzia soilik perspektiba indibidualetik aztertuko lukeen analisia.

Orain bai, iker dezakegu euskararen egoera minoritario zati-
katu horrek jasaten duen ala ez oraindik ere gertaera sozial bezala
ahulagotu (ala, alderantziz, bizkorragotu) egiten duen kondiziona-
mendu konkreturik. Euskara zenbat lagunek ezagutzen dutenaz
aparte, zenbateraino eta zein neurritan eta, zehazkiago, zein ere-
mutan baieztza daiteke hizkuntza hau guztiz estrukturatua aurki-
tzen dela? Non eta zein neurritan dago desstrukturatua, heda-
tzeko bidean edo atzera-bidean, edo besterik gabe, ausente sozial
bat da Komunitate Autonomoaren barruan?

Izan ere, badugu susmorik euskara likidazio/errestaurazio-
-prozesu bikoitz baten menpean ote dagoen eta prozesu horrengatik
euskara hizkuntza bezala erabateko kolapsora zeraman halabe-
harrezko dinamika bat ez ote zen jadanik ia iritsia soziologoek
«atzeraezinezko puntua» bezala definitu ohi dutenera. Esan nahi
bait da, euskara, konponbiderik gabeko era batetan, derrigorrezko
heriotzaren mehatxupean jartzen zuen puntu kritiko baterainoxe
jaitsi zela. Zorionez, prozesu hau —oraindik ere oihartzun sozialik
baduen arren— bortizki aldatu dela ematen du eta euskararen
errestaurazio kuantitatibo eta kualitatiboranzko urratsetan aurrera
doala.

Egia esateko, euskara likidazio-errestaurazioko prozesu bi-
koitz baten menpean ote dagoen susmoa dugu; eta, kupidagabeko
dinamika baten bidez euskara hizkuntza bezala erabateko kolap-
sura zeraman prozesu horren arabera, iritsia zen jadanik, ia, psiko-
soziologoek itzulezinezko bezala definitzen duten punturaino.
Hau da, Euskara halakoxe hizkuntz kulunkako larrialdi sakonera
jausia zegoen, non inola ere atzeraezineko heriotzaren mehatxu-
pean aurkitzen bait zen. Zorionez ordea, prozesu hori, nahiz eta
bere eraginak oraindik ere irauten duen, errotik iraulia izan dela
ematen du eta gaur egun Euskararen errestaurazio kuantitatibo eta
kualitatibo baten bidean doala hain zuzen.

Gai guzti hauek ez dira, alde batetik, jendearen eskumenekoak
eta, bestetik, ez daude beti elkarrekin ados ezagutzen dituztenak
berak ere.

2. EUSKARAREN FUNTZIO SOZIALAK

2.1. Komunikazioa

Lévi-Strauss dugu beste komunikazio-sistema unibertsalago baten barruan —non, gainera, emakumeak eta merkantziak trukazten diren— hizkuntzarentzat mezuen komunikazio-sistemaren izaera galdatu duena ¹².

Lévi-Straussek bere teoriarekin argi jarri duena, hizkuntzaren funtzio sozialetako bat izan da, nahiz eta badituen beste hainbat funtsezko ere. Eta bestetik, oker egingo litzateke hizkuntzaren funtzio sozialak funtzio hauetakoren batetara murriztuko balira, funtzio hori inportanteetan inportanteena izanda ere.

Mezuen komunikazioa da, izan ere, hizkuntza orok duen funtzio sozialik behinenetakoa. Berorren bidez bakarrik da posible gizarte batetako elkarbizitza eta gizarte egonkorren eraikuntza eta, nahiz eta komunikazio hau errealitatean sistema desberdinen bidez burutu daitekeen (hitz gabeko komunikazioa, ikurrezkoa, etab.), hizkuntza da, inongo dudarik gabe, gizarte-komunikabiderik eragileena eta eraginkorrena ¹³.

Gizatalde ooren beharrik premiazkoenak, hala nola paktuak, eritzi-trukeak, auziak eta erabakiak, kultur harremanak eta partaidetzak, etab. hizkuntzaren bidez betetzen dira. Hizkuntzaren bidez egiten dugu informazio-trukea eta -pilaketa, eta berebat giza pentsamenduaren eta sentikeraren standardizazioa ere, indibiduala izatetik kolektibo bilakaeraz ¹⁴.

Hizkuntza bat, moneta bezalaxe, giza gainegituraren edozein elementu kode batetan homogenotzeko edo, haren deskodifikazioaren bidez, beste batetan desomogenotzeko aukera ematen duen kodifikazio- eta deskodifikazio-sistema bat da. Hizkuntzak, monetak bezalaxe, bil litezke sistema unibertsal bat bakarrera, baina, monetak bezala, gizatalde desberdinen ondare eksklusibo eta besteekin oso nekez erkidetu direnak izan ohi dira ¹⁵.

Nolabaiteko garrantzia duen gizarte orok, bere nagusigoa beste giza kolektibo bati ezarri nahi dion gizarte orok, bere moneta eta bere hizkuntza ezartzen dizkio, batera, honi. Hizkuntz kodifikazioaren sistema, menerapen politikoaren mekanismo bihurtzen da eta, horregatik, bi erakunde politiko-sozial buruz buru jartzen di-

renean, beren lehen gatazka hizkuntz izaerakoa izan ohi dute. Hizkuntzak, sistema politikoak bezalaxe bestalde, ez dira elkarrekin bizitzeko jaiok, ez bada menerapenaren edo mugazko separazioaren bidez. Esklabismoa edo eskizoglosia, hizkuntza ahul baten iraupena edo superbizitza dira, diktadura eta inperialismoa hizkuntza menperatzaile oorenak diren bezala ¹⁶.

Hizkuntzak, gizatalde batek bestea menperatzeko instrumentu paregabeak dira eta, aldi berean, neurgailurik onenak instant gutzietan menerapen horren intentsitatea eta gradua erabakitzen.

Gizatalde batek beste bati mezuen komunikaziorako bere hizkuntz kodea ezarri nahi dionean, bere nagusigo soziala, kulturala eta politikoa ezarri nahi dizkio. Erromatarren inperioak, eta berdin ingelesak, frantsesak edo espainolak, beren hizkuntza ezarri zuten menerapen eta kontrol sozialaren mekanismo bezala.

Horregatixe, mezu bat zenbat eta garrantzizkoagoa izan, hainbat eta interes gehiago jartzen da mezu hori norberaren kodifikazio-sistemara meneratzeko. Garaipen-deklarazioak, eta orobat beroriek lege-modura behinbetikoz santzionatzen dituztenak, garailearen hizkuntzan idazten dira beti. Era berean, hazaldi berrien baitako konkista ere —hezkuntza, alegia—, garailearen hizkuntzan egiten da beti.

Herri garaitu baten hizkuntzaren menpekotasuna, pobretze sistematikoa eta are eliminaziozko ezabaketa, hots, glotozidioa, talde soziopolitiko garaile ooren politika izan ohi da. Eta alderantziz, berriz, hizkuntza defenditzea, erreskatatzea eta errestituzioa, bere burjabetzarako lehian diharduen gizatalde ooren lehen ekintza-programa izan ohi da ¹⁷.

Hizkuntza batek izan ohi duen mezu kodifikatuen trukerako funtzio pragmatiko-merkatala, erabiltzen duen taldearen menerapen zein liberaziorako funtzio pragmatiko-politiko gertatzen da ¹⁸.

2.2. Identifikazioa

Euskararen bigarren funtzio bat, beste edozein hizkuntzatan bezalaxe, pragmatikoa baino gehiago sinbolikoa da. Hizkuntza, bandera, arraza edo kredoa bezalaxe, elkargune edo bateragune bi-

lakatzen da oso erraz, erabiltzen duen gizataldearen integrazioako mekanismo.

Mekanismo sinplea da, erabil-erraza, garbia bere aplikazioan eta, azkenik, oso eraginkorra. Bere itzulkortasunak, bere edozein jazoera sozialetara moldatzeko orokortasunak, etxea, Parlamentua edo Eliza bezalako bizitzako une intentsuekin parekatzeak, hunkipenezko intentsitate berezia eta lehen mailako edukin sinbolikoa ematen dizkiote berehalaxe.

Hizkuntza, edozein gizatalderen identifikazio-mekanismorik eraginkorrenetako bat da, gainerako beste taldeetatik bereizteko den bezalaxe. Hizkuntza, izan ere, muga sozial eta politikoak erakitzekeo baliabiderik trebe eta gotorrena dugu.

Horregatixe gertatzen da, bada, hizkuntza bat aldi berean «integrazio-gune» eta «gatazka-guna».

Eta esan beharrik ere ez dago, euskara ere ez dela salbatzen hizkuntza orok duen integrazio zein istilu dinamika funtzionalista honetatik. Horrela, nazionalistak euskara «interes politikoen zerbitzuko tresna bat bezala, herri batek bere burjabetasuna lortzeko arma bat...» bezala erabiltzeaz salatu ohi dira abertzaleak; eta salatzaille horiek berek onartzen dute gero «hizkuntza komun bat (gaztelania) lurralde konkretu batetan (Espainian) onartzea, izugarritzko urratsa izango litzatekeela nazioak errejionaltzeko, errejioen nazio bilakatzea eragozteko»¹⁹.

Hizkuntza bati buruz eman ohi den eritzia, bere funtzionaltasuna desarroilatzeko duen ahalmenari edo ahalmen horren beraren garapenari buruzkoa izaten da. Horregatik euskara, batzuentzako, baserri-hizkuntza da eta ez zientzi hizkuntza, horrekin zientzi mailako mezuak emateko ez dela gauza adierazi nahiz bezala. Bestetzuentzat, halaber, euskara birreskuratzea, askatasun nazionalaren maskara estrategiko bat besterik ez da. Nola Euskal Herriaren ekspresio bezala defenditzen dutenak hala hondakin historiko bat bezala arbuiatzen dutenak, euskararen funtzio sinbolikoaz ari dira mintzatzen.

Bi funtziook, bada, paktu eta menerapen, integrazio eta distantziamendu, bake eta istilu sozialen izaera aurpegibikoa dute. Eta honek zera dakarkigu: batek euskara deskribatu nahi duenean, bai gertaera sozial bezala, bai funtzio sozialen instantzia bat bezala, ia

automatikoki postura polemiko bat —aholkuzkoa nahiz erasotzailerlea— hartzen duela besterik gabe hizkuntzaren aurrean. Gertakari soziala eta hizkuntza batek betetzen dituen funtzio sozialak, eritzi eta postura pertsonalezko mundu konplexu batetik zehar «interpretatu» ohi dira.

Horregatik bada, euskararen egoera gaur eguneko Euskal Komunitate Autonomoko gizartean ezagutu nahi baldin badugu, ezin konforma gintezke euskara gertakari sozial bezala edo bere funtzio sozial objektiboekiko erlazioan aztertzearekin; aitzitik, euskal hiritarrek berek euskarari buruz ematen duten definizio soziala ezagutu behar da, beren egoeraz ematen duten definizioa, beti ere W.I.Thomas-en postulatu sonatuarekiko adostasunean, alegia: «pertsonak erreala bezala definitzen duten gauza, erreal bilakatzen da bere ondorio sozialetan».

3. EUSKARAREN EGOERAREN DEFINIZIOA

Horrela, euskararen egoera sozialaren definizioan sartzen gara. Azken finean errealitate edo egoera objektibo eta kolektibo baten itzulpen psikologiko indibidual bat den definizio hau, guztiz indartsua eta eraginkorra da nahiz pertsonen portaera bera nahiz errealitate objektiboa eta soziala ere mugatzeko.

Euskaldunek, gaztelaniak euskarari hil ala biziko gerra deklaratu diola «sinestea», errealitatean benaz «horrelaxe gertatzen dela» sinestea bezain garrantzitsua da²⁰.

Eta zentzu berean, sozialki hitz eginda alegia, euskara altxor linguistikoko bat izatea bezain garrantzizkoa da, ez balitz ere, euskaldunek hala dela sinestea.

Pertsonak egoera sozialari buruz egiten duten definizioaren ezagutza, egoera bera bezain premiazkoa dela esango genuke. Benetan interesgarria zaigu, azterketaren hari honi jarraituz, Komunitate Autonomoko biztanleek euskararen egoera nola definitzen duten ezagutzea, hau da, jakitea haientzat:

- Euskara kulturazko balio bat den ala ez.
- Euskarak merkatal baliorik baduen ala ez mezuen trukerako kode bezala.

- Euskara sendo aurkitzen den ala gainbehera doan.
- Euskara beste hizkuntzekin bizikidetasunean dagoen, ala in-dartsuago baten aldetik erasoak jasaten dituen.
- Euskararen sustapenak merezi duen ala ez.
- Euskal gizarteak euskararekiko betebeharrak sozialen bat bete behar duen ala ez.
- Zein edo zeintzu diren betebeharrak horren adierazpideak.
- Euskara identifikazio ala diskriminazio sozialerako tresna bat gertatzen den.

Elementu hauek eta beste gehiagok, beren osoan hartuta, euskararen egoera sozialaren benetako definizio bat osatzen dute. Hemendik abiatzen da gero euskararen egoera sozialari buruzko definizio desberdinen existentziara eramaten duten koordenada estrukturalak arakatzeari ekingo dion azterketa soziologikoa.

Zein da euskararen egitura sozialaren eta definizio sozialaren arteko erlazioa? Galdera honi erantzun egoki bat emandakoan barririk interpretatu ahalko da behar bezala euskara gertakari sozial bezala, eta gizabanakoek berorren aurrean duten portaera. Eta, alderantziz, pertsona batek euskara eta gaztelaniaren arteko gatazka honetan agertzen duen portaera indibiduala, gatazka honen definizio sozialak berak erabakia dago hein handi batetan. Gizabanakoak, bere aldetik, koordenada sozial jakin batzuren funtzioan, eraiki, landu eta egoera sozial objektiboari aplikatzen dio definizio hori; eta koordenada horien artean, jatorria, hezkuntza-maila, klase soziala eta ingurune soziala gailentzen direla ematen du²¹.

4. EUSKARAREN PROZESU SOZIALA

Azkenik, euskara gertakari sozial bezala ezin uler daiteke baldin eta ez bada, Komunitate Autonomoari dagokionez, mendeetan zehar etengabe beste hizkuntza batekin, gaztelaniarekin, burrukan diharduen hizkuntza bat bezala ikusten. Nola euskarak hala gaztelaniak beren bizkar mende asko eramateak eta, Gernikako Autonomi Estatutuaz geroztik, konstituzionalki ofizialak izateak, ez du batere uxatu bien arteko konkurrentziatzko prozesu hori²².

Orain, euskara mendetan zaharragoa izanki, eta euskaldunen-tzat gaztelaniak ez duen identifikatzeko balio baten jabe denez gero, bidezkoa da bi hizkuntzek daramaten konkurrentziatzko prozesu honen gaur egungo egoerari buruzko galdera egitea. Eta hau ez da inondik ere arinkeriatzko gai bizantino bat, zeren (Benvenuto Terraciniaren hitzetan esateko) biotako baten «asesinatze linguistikoa» izan bait daiteke ondorioa, guzti horrek adierazi nahi duenarekin²³.

Euskararen presentzia, gaztelaniaren agerpena baino lehen, orokorra zen gaur Komunitate Autonomoak hartzen duen eremu osoan; historikoki ukaezina den hipotesi honetatik abiatuz, une hura har dezakegu erreferentzi puntutzat euskararen egungo egoera soziala ezagutzeko; eta ez, honen kontrako posturaren arabera, gaztelaniaren presentzia orokorrarena, euskara erabat suntsitu ondokoa.

Prozesu honetan, eta azterketaren bidez, sei aldiune bereiz daitezke, ondoko era honetan laburbilduko genituzkeelarik:

1. *Elebakartasun euskalduna*: Biztanleria osoak euskara eta soilik euskara egiten du. Euskara da biztanleen ohizko hizkuntza eta bakarra.

2. *Elealbotasuna*: Elealbotasuna ematen da biztanleriaren parte batek hizkuntza bat ezagutzen eta erabiltzen duenean, eta beste parteak era berean bere hizkuntza alternatiboa erabili ohi duenean.

Elealbotasun hau bi estatu mugakideren arteko hizkuntzen artean ematen da, portugesa eta gaztelaniaren kasuan bezala, edo gaztelania eta frantsesarekin gertatzen den moduan; teorian, eman litezke euskararen eta gaztelaniaren artean ere, baldin eta Komunitate Autonomoan zonak egongo balira, batean *soilik* gaztelania erabiliz eta bestean *soilik* euskara.

3. *Elebitasuna*: Elebitasuna gertakari sozial bezala, biztanleria osoak inongo bereizkuntzarik gabe bi hizkuntza mintzatu eta erabiltzen dituztenean ematen da. Horietako bakoitza gizarte-bizitzako eremu jakinetarako erabil daiteke, bataren edo bestearen prestigio eta botere sozialek banaketa desberdinik ez dutelarik.

4. *Diglosia*: Biztanleria osoak bi hizkuntza erabiltzean, baina bi hizkuntzen erabileraren banaketa, prestigioaren, eraginaren edo botere sozialaren *banaketa desberdin* bati derrigor lotua doanean

ematen da diglosia. Gisa horretako banaketak hizkuntza batek bestea menpean hartzea dakar.

5. *Diglosia marginala*: Hizkuntz egoera hau, honetan bereizten da aurreko egoeratik; bi hizkuntzetako bat biztanleria osoak eza-gutu eta erabiltzen duen bitartean, bigarrena gutxiengo batek egi-ten duela eta, aldi berean, hizkuntzen estratifikazio soziala daka-rran hizkuntz erabileraren banaketa bat ematen dela, batek bestea menperatuz.

Bi egoera kontrajarri eman daitezke, hots:

– Gutxiengoaren hizkuntza bakar-bakarrik botere-elitera edo honek kontrolaturiko gizarte-eremu jakinetara mugatua egon dai-teke. Horrela gertatzen da, adibidez, apaiz-kasten kulturako edo noblezia aristokratikoen elkarrizketatarako erreserbatutako hiz-kuntzen kasuan.

– Gutxiengoaren hizkuntzak, gutxirena izateaz gainera, hiz-kuntza menperatzaile eta orokorraren aldean prestigio eta botere sozial baxuagoko eremuetara erreserbatua izan dezake bere erabilera.

Lehen kasua *elitismo* linguistikoarena baldin bada, bigarrena *marginazioarena* da; edo beste hitzetan esateko, *diglosia elitistaz* eta *diglosia marginalaz* ari gara.

6. *Gaztelaniazko elebakartasuna*: Biztanleria osoak hizkuntza hau ezagutuz euskara zipitzik ere jakingo ez lukeen kasuan emango litzateke.

Noski, euskarak eta gaztelaniak elkarren artean daramaten mendetako burruka honetan, oraindik ez du batek besteari eraba-teko elebakartasuneko monopolio-egoera bat ezartzea lortu. Ho-rrek ez du esan nahi, ordea, lehiaketa amaitua denik, eta ezta arindu edo baretu egin denik ere. Zeren, egia esateko, benetako le-hiaketa bat bait da, hizkuntz gatazka bat. Eta gatazka hori, eus-kara/gaztelaniaren arteko kasuan, Komunitate osoaren komunika-zioaren nagusigoa eta monopolioa lortzeko burruka bat gertatzen da.

Horregatixe bada, ez da hain desegoki gertatzen terminologia guzti hau (hizkuntz bakearen ideologia bat bezala dei genezakee-nak kontrolatua) *hizkuntz gatazka*-ren ideologia baten (edo, ho-

betu, teoriaren) funtzioan berriro definitzea. Euskal Komunitate Autonomoa bezalako komunitate konkretu batetan, hizkuntz nagusigoaren aldeko gatazka eta burruka honen perspektibatik, honela karakterizatuko lirateke prozesu honen faseak:

1. *Euskararen nagusigoa*: Euskara da Komunitate Autonomoko euskaldun guztien gizarte-bizitzako hizkuntza konstituzionalki ofiziala eta ohituraz arrunta.

2. *Gaztelaniaren lapurreta*: Komunitate Autonomoko geografi eremu batzuk euskararengandik apartatuak daude linguistikoki: euskara hizkuntza ezezaguna da eta, beraz, ausentea. Gaztelania da azpieroemua geografiko hauetako ia biztanleria osoaren ohizko hizkuntza.

3. *Inbasioa*: Gaztelaniak hianbestearino inbaditu du euskararen hizkuntz eremua, non bi hizkuntzak inongo bereizketarik gabe erabiltzen bait ditu biztanleria osoak.

4. *Gaztelaniaren jabaria*: Biztanle guztiak ezagutzen dute gaztelania eta denek euskara ere; baina, gaztelania biztanle guztientzat okasio guztietan erabilera orokorrekoa den bitartean, euskara une jakin batzuetan bakarrik erabiltzen da, goragoko gizarte-mailatan (tribunaletan, ospakizun publikoetan, instantzia akademiko-kulturaletan) debekatua egonik haren erabilera.

5. *Gaztelaniaren nagusigoa*:

a) Gaztelania da hizkuntza ofiziala eta bertako biztanle guztiak erabili ohi dutena. Eta horren ondoan euskara aurkitzen da, biztanleen gutxiengo batek erabilia eta funtsean eremu pribatu, informal eta bigarren mailako batzuetara mugatua dagoena. Gaztelaniaren hegemonia eta euskararen marginaltasunaren kasuan aurkitzen gara.

b) Euskara biztanle guztiak erabiltzen dute. Gaztelania elite batek bakarrik, baina elite honek ezarri egiten du, eksklusiboki, haren erabilera prestigio eta presentzia sozial handiagoko ospakizunetan. Gaztelaniaren hegemonia elitistaren kasua, alegia.

6. *Euskal glotazidioa*: Gaztelania da biztanleriaren hizkuntza ofiziala eta arrunta. Euskara abandonatua eta ahaztua izan da, uni-bertsitateko filologi laborategietan izan ezik.

Hizkuntz gatazkaren zein puntutan aurkitzen da euskara? Eta jabari/glotazidio bi muturrotako ezeinetan ez bada kokatzen, berrietako zeinetarantz jotzen du? Ezinbestekoak ditugu oinarriko bi galderon erantzunak, baldin eta euskara *gertakari sozial* bezala aztertu nahi bada behintzat.

Hauetxek dira bada, nolabait laburbilduta, gure lanak hartzen dituen lau eremu teorikoak, eta hauetaraxe egin nahi litzateke interpretazio soziologikoaren argi piska bat.

Euskarari gertakari sozial bezala dagokion hipotesi bana aplikatzen zaio eremu hauetako bakoitzari.

Lehenik, euskara gertakari sozial minoritario bat da, zatikatua eta desestrukturatua, diglosia marginaleko egoeran, eta berbizteko prozesuari ekiten diona, oraindik ahul eta nagai bada ere.

Bigarren, euskarak lehen mailako bi funtzio sozial betetzen ditu, mezuen komunikazioko funtzio pragmatikoa eta mugak sortzeko funtzio sinbolikoa.

Hirugarren, Euskal Komunitate Autonomoko biztanleriak berez benetako gerra eta hizkuntz gatazka bezala definitzen du euskararen egoera, bertan gaztelaniak eta euskarak hegemonia sozialaren bila burrukatzen dutelarik.

Eta laugarren, euskarak gerra deklaratu bati baino gehiago gerrila-burrukari dagokion estrategia hartu du, alde batetik, eta, bestetik, diglosia marginaleko egoeratik irtenez, oraingoz kalkulaezinezkoak zaizkigun ondorio sozialak izango dituen diglosia elitistako prozesu batean sartu da. Edo, nahiago baldin bada, gaztelaniaren hegemonia eta euskararen marginaltasuna gainditzen hasi eta oraindik apenas nabari daitekeen beste batetan sartzen ari da: euskararen hegemonia eta gaztelaniaren marginaltasunean, alegia.

Gure ikerketa-lana, beraz, azterketako bi pasarte nagusitan garatua gelditzen da, beste hainbeste kapitulutara egokiturik, hots:

– Euskara gertakari sozial bezala. Euskararen ezagupenaren eta erabileraren eremua eta espezifikotasuna. Euskararen prozesu dinamikoa. Mendetako atzerabidetik errestaurazio sistemakora.

– Euskararen Egoera Sozialaren eta berorrek Euskal Gizartean dituen Funtzioen Definitzioa.

Azken ondorioekiko kapitulu labur batekin amaituko dugu.

¹ «Soziolinguistika» hitza nahiko berria da; beraz badirudi 60.eko hamarkadaren hastapenetan sortua dela. Cohen eta Labov-en lanek hainbat kontzeptio edo mailatarako bidea ematen dute, berorietako nagusienak honako hiru hauek izango liratekellarik: linguistika eta soziologiaren arteko erlazioa, gizartea oro har eta hizkuntza oro harren arteko erlazioa, eta gizarte konkretu baten eta hizkuntza konkretu baten (edo gehiagoren, baina konkretuen) arteko erlazioa. Hemen, Komunitate Autonomoko gizarte eskaldunaren eta euskara eta gaztelania hizkuntzen arteko erlazioa bezala ulertzen da.

² Kontzeptio soziologiko honen desarroilorako, ikus Emile Durkheim-en *Les Règles de la Méthode Sociologique*, Paris, 1895.

³ Gai honi buruz informazio zabalagorik nahiko lukeenak jo dezake lanotara: Antonio Tovar: *La Lengua Vasca*, Biblioteca Vascongada de Amigos del País, Donostia 1950. George Lacombe: «Langue Basque», in: *Les Langues du Monde*, C.N.R.S., Paris, 1951. Luis Mitxelena: *Sobre el pasado de la lengua vasca*. Auñamendi, Donostia, 1965. Julio Caro Baroja: *Materiales para una historia de la lengua vasca en su relación con la latina*, Salamanca, 1946.

⁴ Literatura guzti honen erizpen sintomatiko bat, euskal literaturaren historiez aparte (Villasante, Ibon Sarasola, ...), egina du jadanik Joan Mari Torrealdai *Euskal Idazleak*, gaur liburuan (Jakin, 1977) eta JAKIN aldizkarian.

⁵ Bi gertakari aipagarri: Euskara Autonomi Estatutuan Komunitate Autonomoko hizkuntza ofizial bezala errekonozitzea, 6. Artikulua, eta Euskararen Normalizaziorako Legea, Euskal Parlamentuak onetsia. Puntu honetarako J. Sánchez Carrión-en elebitasunari buruzko lanek ezinbesteko laguntza suposatzen dute. Ikus José M. Sánchez Carrión: «El Espacio bilingüe», in *Eusko Ikaskuntza*, Donostia, 1981.

⁶ Egia garbia, Federico Krutwig-ek *Garaldea* liburuan (Txertoa, Donostia, 1981) defendatzen duen bezalako tesi gutxi edo gehiago nabarmen eta eztabaidagarrietara jo beharrik gabe.

⁷ Zentzu honetan, eta bere ukaezinezko esangura sozial eta guzti, plataforma linguistikoak edo instantzia eta alderdi politiko desberdinek egindako printzipiozko deklarazioek ez dute isladatzen bere zehaztasunean euskararen eskumen soziala.

⁸ Gogora Antonio Tovar-ek bere *Mitología e Ideología sobre la Lengua Vasca* (Alianza, Madrid, 1980) lantxoaren laburpenean euskarari buruz esaten duena (194-198 orr.): «Hoy estamos seguros de que el vascuence es lengua indígena de la región donde vive todavía. Podemos afirmar (lo que está probado por la presencia de nombres personales y divinos en indudable carácter euskérico en inscripciones de la zona pirenaica hasta el mismo valle de Arán) que los romanos ya encontraron allí el euskera. Podemos también decir que no hay duda de que los territorios de Vascones, Caristios y Várdulos (y posiblemente de Autrigones) fueron ya entonces, por lo menos en su parte septentrional, territorio de lengua euskera. No se puede pensar que una colonización o invasión más o menos tardía, como a veces se ha dicho, determinara la vasquización de Guipúzcoa, Alava y Vizcaya, y hacia el Norte la de las regiones al sur del Adour y de la Nive. Las raíces de la lengua, como demuestra la toponimia, y seguramente la dialectología, son igualmente profundas en todo el territorio donde históricamente hallamos la lengua vasca.

Sobre los límites antiguos del vasco sabemos que persistió todo a lo largo de los Pirineos. J. Corominas (1965,67-217) ha probado que en la Edad Media, en las regiones pirenaicas de los confines de Aragón y Cataluña, el vasco sobrevivió hasta muy tarde, y un nombre como *Tossa de Mar*, en la Costa Brava, en su forma *Turissa* es un mosaico romano allí hallado, se enlaza con el *Iturissa* que cita Ptolomeo entre los vascones y que evidentemente se explica por el vasco *iturri* «fuente». El propio Corominas (1971) ha presentado plomos romanos de una fuente medicinal rosellonesa en los que las ninfas son invocadas con la palabra vasca *neska* «muchacha» (NESKAK, NISKAS).

Hacia el oeste de la ría de Bilbao la difusión primitiva del vasco está cubierta desde muy pronto por invasiones indoeuropeas, y desde las Encartaciones va oscureciéndose a través de Cantabria y Asturias (Tovar, 1959, 90 ss).

Por el Norte, y en lo que la toponimia nos muestra, el vasco no debió alejarse mucho de los Pirineos. Sin embargo, dejemos anotado que el mejor acercamiento etimológico al nombre de la lengua vasca, *euskera*, es el de la tribu de los *Ausci*, que pervive en la ciudad de *Auch*.

Hacia el Sur, el vascuence limitaba con el ibérico, y el problema de la relación entre dos lenguas, que hay que distinguir pero que pertenecen al mismo mundo, puede formularse con palabras de Corominas (1976, 122): la lengua de las inscripciones del Algarve, «diferente del turdetano y de su antecedente tartesio, aunque quizá no muy radicalmente, y muy diferente del ibérico y éste del vasco, forma parte de una familia, con tronco seguramente común, si bien lejano, con estos dos o tres idiomas hispánicos preindoeuropeos. En algún caso se pueden descubrir elementos comunes al vasco y al ibérico, en número reducido, pero innegables, y hasta se puede ver el distinto tratamiento del mismo elemento en dos lenguas distintas, vasco e ibérico (Tovar, 1976b, sobre *irun/ildun*)».

Gogora baita L. Mitxelena Martin de Ugaldere erantzun ziona (UGALDE, M. de: *Euskal Kondairaren Sintesia*, Ed. Vascas, Donostia, 1979, 49.or.): «Mi impresión personal es que en un período que podemos abarcar y más o menos penetrar, y que es bastante amplio, pero que no lo es demasiado, pongamos en unos 6.000 años antes de Cristo (no más, porque sería demasiado arriesgado aventurarme en una hipótesis como ésta), el euskera o lengua vasca no ha venido de ninguna parte. Es decir, que el euskera representa aquí una especie de islote que ha quedado de una familia que tuvo que estar mucho más extendida. Y no podría decir exactamente si estaba extendida hacia el Sur, hacia el Norte o en los dos sentidos. Si, hay vestigios de la lengua en todo el sur de la antigua Aquitania francesa (las inscripciones más antiguas que se han hallado aquí), y también los hay, y aquí toponímicas muy claras, al Este, hasta muy adentro de Cataluña

⁹ Espainiako Estatuak Konstituzioa dueneko 170 urteetan, ez zitzaion inoiz aitortu euskarari bere konstituzionaltasuna. Bakarrik 1936ko Euskal Estatutuan lortu zuen, bere arlo espezifikorako. Euskararen normalizaziorako Euskal Parlamentuaren Lege atera-berria da konstituzionaltasun honen azken urrats historikoa.

¹⁰ Zatikatze hau zuzenean ebazten da Diglosiaren eta Hegemonia linguistikoren fenomenoarekin.

¹¹ I.N.E.ren gaur egungo Zentsu espainolaren akatsen artean, hiritar bakoitza zein ama-hizkuntza taldekoa denari buruzko informazio-falta da.

¹² LEVI-STRAUSS, C.: *Anthropologie Structurale*, Paris, 1958; ez dira batera kamutsagoak R. Jakobson-en *Preliminaries to Speech Analysis* edo M. Cohen-en *Pour une Sociologie du langage*.

¹³ Talde-dinamikaren korrante moderno guztia hitza komunikabide bizi eta aberatsena ez deneko oinarrian datza. Badaude beste kodifikazio-sistema efikazago eta sakonagoak, nahiz eta ez izan hizkuntza bezain zaluak, standardizagarriak eta komertzialgarriak. Ikus Eric Berne, *Games People Play* eta besteak.

¹⁴ Harold Guetzkow-ek bost komunikazio-barietate deskribatzen ditu (Agintea, informazioaren elkartrukeak, Abilezia profesionala, Adiskidetasuna eta Statusa) James G. March eta Rand McNally-ren *Handbook of Organizations* liburu-ko «Communication in Organizations» pasartean, Chicago, 1965, 534-73 orr. Horietatik informazioaren elkartrukeari dagokiona bakarrik aipatuko dugu.

¹⁵ C. Shannon eta W. Weaver-ek *The Mathematical Theory of Communication* lanean desarrolatutako ereduaren arabera, Univ. of Illinois, Urbana, 1949.

¹⁶ Ikus J.A. Fishman-en Bock o Labov, *Readings in the Sociology of Language*, La Haya, 1968.

¹⁷ Jadanik Nebrijak zioen bezala bere *Gramática Castellana*-ren hitzaurrean: Una cosa hallo i saco por conclusión mui cierta: que siempre la lengua fué compañera del imperio, y de tal manera la siguió que junta mente comenzaron, nacieron i florecieron, i después junta fue la caída de entrambos». Eta Constantino García-k zioenez: «Pero hay todavía otro interés manifiesto (además del propiamente gramatical) al codificar la lengua: el político. Los romanos habían llevado su lengua por toda Europa como medio de expansión y, por tanto, el pueblo que tuviese su lengua más perfeccionada tendría más ventajas para conseguir su hegemonía sobre los demás países» Ikus E. Nebrija, *Gramática Castellana* eta C. García, *Gramática Castellana de Villalón*, in: Euskaltzaindia, *El Libro Blanco del Euskara*, Bilbo, 1977, 92.orr

¹⁸ Eta berriro ere Nebrijak: «I cierto assi es que no solamente los enemigos de nuestra fe que tienen la necesidad de saber el lenguaje castellano, más los vizcainos, navarros,...»: *El Libro Blanco del Euskara*, 103.orr.

¹⁹ Horrelako esana eta antzekoak maiz errepikatzen dira Komunitate Autonomoaren eremuan bertan argitaratzen diren egunkarietan ere.

²⁰ Inmigrante poloniarrei buruzko ikerketa-urrats bezala balio izan zuen postulatu metodologiko honek, garrantzizko argitasun bat egin dugu Euskararen egoera gertaera sozial bat bezala interpretatzeko orduan.

Arazoi horretxengatik, hain zuzen, nahiago dugu euskarak euskal gizartean objektiboki betetzen dituen funtzioen azterketa ez baina Komunitate Autonomoko gizarteak funtzio sozial horiez ematen duen definizioaren azterketa bat.

²¹ Gure helburua izango da frogatzea nola parametro estuktural hauek euskararen egoerari buruzko definizio desberdinetarako bidea ematen duten eta horregatik nola definizio hauen benetako «ondorioak» ere —W. Thomas-i jarraiki beti— erabat desberdinak diren.

²² «Bi hizkuntza edo gehiago Komunitate bat berean elkarbizitzea, gertakari historiko bat da beti. Baina gisa horretako egoera bat mantentzea, ezinezkoa ez bada ere, zaila gertatzen da Gobernuaren laguntzarik gabe edo legezko testu bat gabe» (Jean-Paul Vinay, *Description et Mesure du Bilinguisme*, Annexe I, Unesco, Toronto, 1969, 367. orr.). azp. gurea.

²³ *Conflicto de Lengua y Cultura* Imán, Buenos Aires, 1951, aip. in: J. Sánchez Carrion «Bilingüismo, Diglosia, Conflicto de Lenguas», in: *ASJU*, 1974, 53. or.

²⁴ Ez dugu gure definizioetan originalak izateko asmorik. Gure intentzioa funtzional eta operazional hutsa da euskararen kasuarentzat. Definizio zorrotzagoak, nahiz eta beharbada ez hain operazionalak, aurki daitezke honako lan hauetan: *Description et mesure du Bilinguisme*, Torontoko Nazioarteko Topaketa, 1969; Sanchez Carrion, J.M.: *El Espacio Bilingüe*, Eusko Ikaskuntza, 1981; Askoren Artean: *Euskararen Liburu Zuria*, Euskaltzaindia, 1977.